

2. Маманова, д. (2024). Использование современных методов при преподавании медицинских терминов иностранным студентам в медицинских вузах. *In library*, 2(2), 313-315.

3. Abdullayevna, t. S. (2022). Ozbek tili o ‘qitishda o ‘quvchining ona tiliga doir bilim va ko ‘nikmalariga tayanish: tangatarova sohibjamol abdullayevna, farg ‘ona davlat universiteti tadqiqotchisi. *Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал*, (12), 202-206.

4. Okmonova, s. (2023). Teaching the uzbek language through different methods. *Бюллетень студентов нового узбекистана*, 1(8), 11-14.

5. Umirova, s., & mamonova, d. (2024). O‘zbek tilidan foydalanishda qilinayotgan xatolar. *Journal of scientific research, modern views and innovations*, 1(2), 292-295.

6. Nasriddinov, a., & mamonova, d. (2024). Eng rivojlangan tillarni tarqalishi va rus tilini o ‘rganish. *Tanqidiy nazar, tahliliy tafakkur va innovatsion g ‘oyalar*, 1(3), 90-92.

AVIATSIYADAGI POTENSIAL RISKLARNI ANIQLASH VA TAHLIL QILISH

Qabulova Sarvinoz Rustam qizi

magistratura talabasi

Toshkent davlat transport universiteti. Toshkent, O‘zbekiston

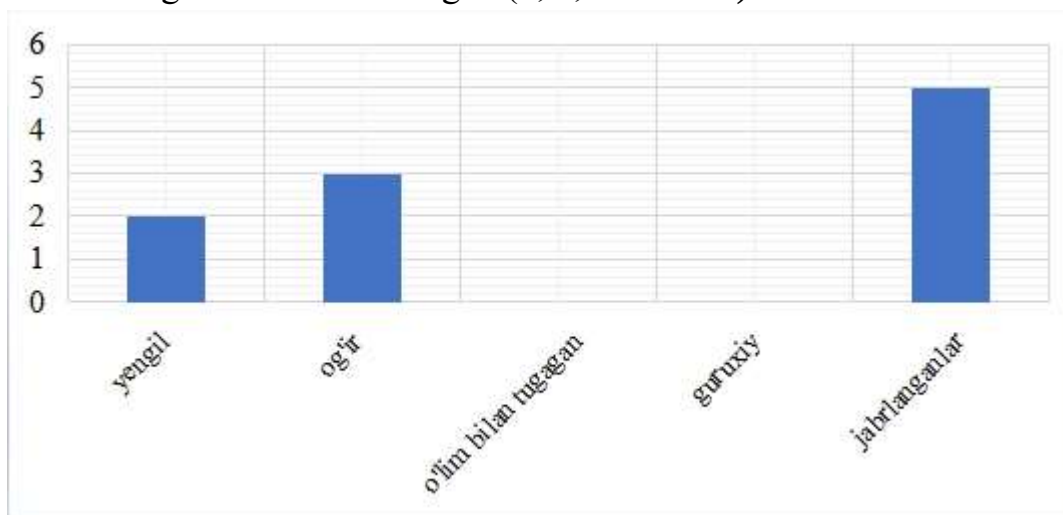
Annotatsiya: *Ushbu maqola yo‘lovchi va ekipaj a‘zolarining xavfsizligini ta‘minlash uchun parvozlar paytida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan risklarni aniqlash va tahlil qilishga alohida e‘tibor qaratilgan. Aviatsiya transportida sodir bo‘lgan baxtsiz hodisalarning statistik ma‘lumotlari keltirilgan. Tadqiqot muntazam va risklarni baholash vaqtida xodimlarning xavfsizligini ta‘minlash bo‘yicha ilg‘or tajribalarni tahlil qiladi, xavfsizlik standartlari va qoidalariga rioya qilish zarurligini ta‘kidlaydilar.*

Annotation: *This article pays special attention to the identification and analysis of possible risks during flights to ensure the safety of passengers and crew. Statistics of aviation transport accidents are given. The study analyzes advanced experience in ensuring the safety of employees during routine and risk assessment, emphasizing the need to comply with safety standards and regulations.*

Kalit soʻzlari: *Risk, Potensial risk, Xavfsizlik, Baxtsiz hodisa, Transport, Uchuvchi, Texnologiya.*

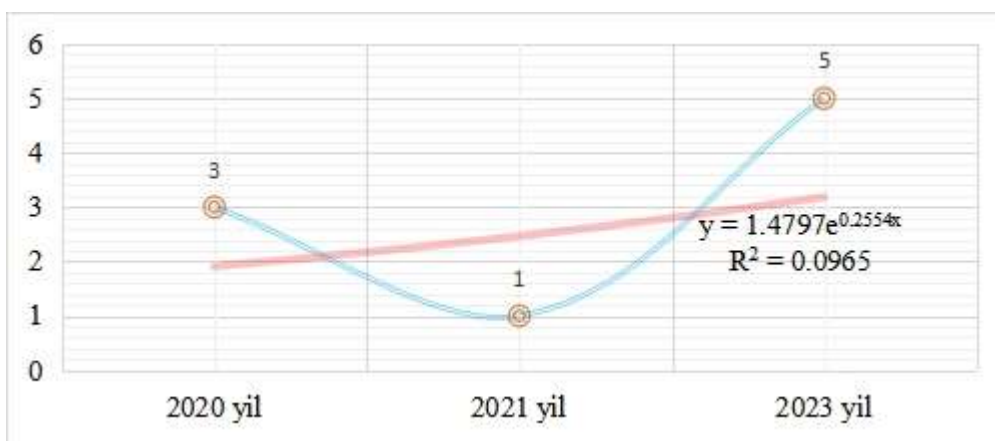
Keywords: *Risk, Potential risk, Safety, Accident, Transport, Pilot, Technology.*

Aviatsiya bu xavfsizlikni hamma narsadan ustun qoʻyadigan soha. Yoʻlovchilar va ekipaj aʼzolarining xavfsizligini taʼminlash uchun parvozlar paytida yuzaga kelishi mumkin boʻlgan risklarni aniqlash va tahlil qilish juda muhimdir. Risklarni proaktiv baholash orqali aviatsiya mutaxassislari ushbu risklarni yumshatish va barcha uchun silliq va xavfsiz sayohatni taʼminlash uchun zarur choralarni koʻrishlari mumkin. Oʻzbekistonda aviatsiya sohasida hamda transport ishchi xodimlari oʻrtasida oxirgi yillar kesimida sodir boʻlgan baxtsiz hodisalar diagrammasi koʻrsatilgan (1, 2, 3-rasmlar).

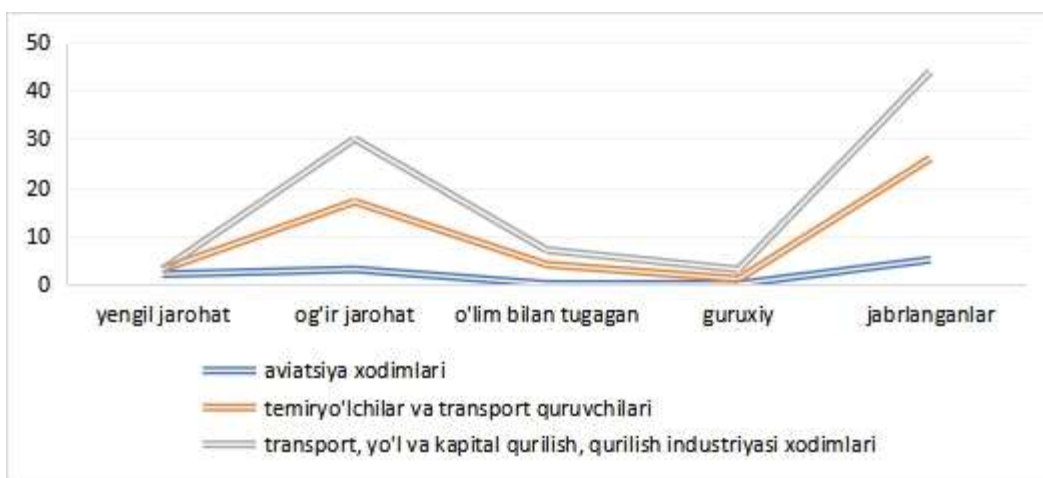

1-rasm. 2023-yilda sodir boʻlgan baxtsiz hodisalar

Aviatsiya xavfsizligining eng muhim omillaridan biri ob-havodir. Momaqaldiroq, kuchli tuman yoki kuchli shamol kabi noqulay ob-havo sharoitlari samolyotlar uchun katta xavf tugʻdirishi mumkin. Har qanday potensial riskni aniqlash uchun uchuvchilar va havo harakatini nazorat qiluvchilar ob-havo prognozlarini va hisobotlarini diqqat bilan kuzatib boradilar. Misol uchun, agar parvoz yoʻli boʻylab momaqaldiroq boʻlishi bashorat qilinsa, uchuvchi boʻrondan uchib ketmaslik uchun marshrutni oʻzgartirishi yoki ketishini kechiktirishni tanlashi mumkin. Eng soʻnggi ob-havo maʼlumotlaridan xabardor boʻlish orqali aviatsiya mutaxassislari noqulay ob-havo sharoiti bilan bogʻliq risklarni minimallashtirish uchun ongli qarorlar qabul qilishlari mumkin.

2-rasm. O‘zbekistonda aviatsiya sohasida sodir bo‘lgan baxtsiz hodisalar

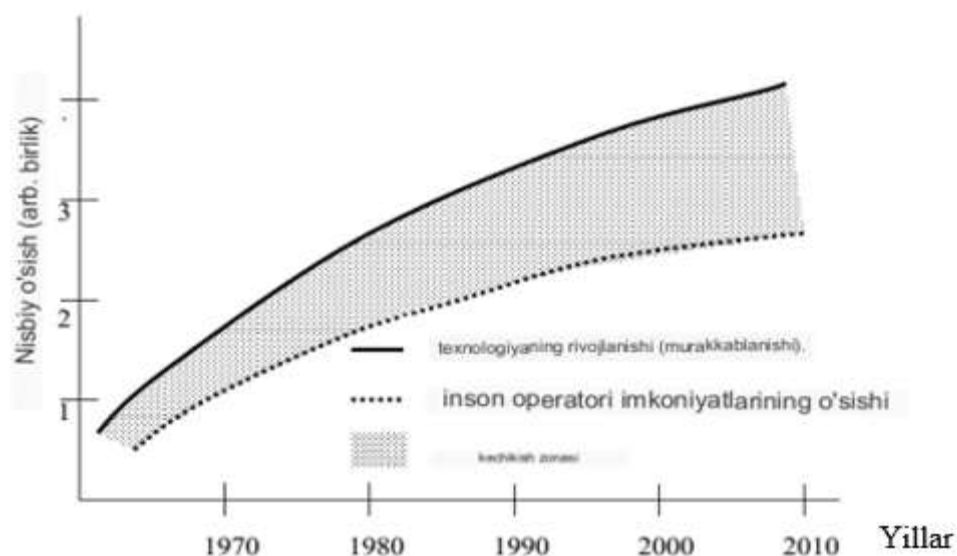

3-rasm. 2023-yildagi transport obyektidagi ishchi xodimlarning statistik ma'lumotlari

Aviatsiyada yana bir potensial risk bu – mexanik nosozliklardir. Samolyotlar parvozga yaroqligini ta'minlash uchun muntazam texnik tekshiruvni o'tadi. Biroq, kutilmagan nosozliklari hali ham sodir bo'lishi mumkin. Uchuvchilar va texnik xizmat ko'rsatish ekipajlari parvozdan oldin yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni aniqlash va hal qilish uchun birgalikda ishlaydi. Misol uchun, agar ogohlantirish chirog'i samolyot dvigatelida muammo borligini ko'rsatsa, texnik xizmat ko'rsatish ekipaji samolyotni parvozga tozalashdan oldin muammoni tekshiradi va hal qiladi. Parvoz oldidan tekshiruvlarni sinchiklab o'tkazish va texnik xizmat ko'rsatish protokollariga rioya qilish orqali aviatsiya mutaxassislari parvozlarda paytida mexanik nosozliklar riskini kamaytirishi mumkin.

Hozirgi davrda ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, texnologiyasini o'zgartirish, foydani ko'paytirish, shuningdek ishlab chiqarish tannarxini kamaytirishga imkon beradigan avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari keng qo'llanilmoqda. Ammo ishlab chiqarish jarayonida xodimning to'liq ishtirokini

istisno qilish mumkin emas. Mashina qanchalik murakkab bo'lsa, odamning ishi shunchalik murakkablashadi. Natijada, insonning xato qilish ehtimoli va bunday xatolarning zarari oshadi (4-rasm).

4-rasm. Texnologiyani rivojlanishi va operatori imkoniyatlarining o'sishi o'rtasidagi nisbatning sxematik tasviri

Xodim omilini hisobga olmasdan mahsulot sifati va mehnat unumdorligini oshirish mumkin emas. Bunday ma'lumotlar jadvalda keltirilgan.

1-jadval.

Inson omilining ahamiyati k_n koeffitsiyenti

№	Texnosfera hududlari	k_n
1	Atom energiyasi	0,55
2	Sanoat va qurilish muhandisligi	0,7
3	Raketa va kosmik texnika	0,35
4	Harbiy aviatsiya	0,85
5	Quvur transporti	0,3
6	Avtomobil transporti	0,8
7	Texnologik uskunalar	0,4
8	Temir yo'l transporti	0,5-0,75
9	Quvur transporti	0,3

Ishlab chiqarishda ishchilarga shikast yetishi holatlarining paydo bo'lishiga inson omilining ta'sirini baholash natijalarini ko'rib chiqish shuni ko'rsatdiki, javobgarlikning katta qismi shikastlanganlarga o'z majburiyatlari, ishlab chiqarish intizomi, texnologik jarayon va xavfsizlik talablari buzilganligi sababli,

shuningdek, xodimlarning xavfsizlik choralariga rioya etilishi ustidan yetarli darajada nazorat qilinmaganligi sabablidir.

Aviatsiya mutaxassislari keng qamrovli tayyorgarlikdan o'tishsa-da, inson xatosi sanoatda potensial risk bo'lib qolmoqda. Charchoq, chalg'itish yoki noto'g'ri muloqot xavfsizlikni buzadigan xatolarga olib kelishi mumkin. Inson xatosi bilan bog'liq risklarni yumshatish uchun aviakompaniyalar tartibga soluvchi organlar qat'iy protokollar va tartiblarni amalga oshirdilar. Misol uchun, uchuvchilar va havo harakatini boshqaruvchilar aniq va aniq ma'lumot almashinuvini ta'minlash uchun standartlashtirilgan aloqa tartib-qoidalariga rioya qilishadi. Bundan tashqari, ekipaj a'zolar charchoq bilan bog'liq xatolarni oldini olish uchun dam olish va ish qoidalariga rioya qilishadi. Inson omillariga ustunlik berish va xavfsizlik madaniyatini yuksaltirish orqali aviatsiya sanoati doimiy ravishda inson xatosi ta'sirini minimallashtirish ustida ishlamoqda. Riskni identifikatsiyalash va riskni kamaytirishning yorqin misollaridan biri bu “Gudzonagi mo'jiza” hodisasidir. 2009 yilda US Airways 1549- reysi parvozdan ko'p o'tmay qushlarning zarbalari tufayli ikkala dvigatel ham ishdan chiqdi. Kapitan Chesli Sallenberger va birinchi ofitser Jeffri Skiles Gudzon daryosiga favqulodda qo'nishni muvaffaqiyatli amalga oshirib, bortdagi barcha 155 yo'lovchi va ekipaj a'zolarini qutqarib qolishdi. Ushbu hodisa yuzaga kelishi mumkin bo'lgan risklarni aniqlash va ularga tayyorgarlik ko'rishmumkinligini, shuningdek, kutilmagan vaziyatni boshqarishda parvoz ekipajining mahorati va professionalligini namoyish etdi.

Potensial risklarni aniqlash va tahlil qilish bo'yicha maslahatlar (5-rasm):

1.
isklarni keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan har qanday noqulay ob-havo sharoitlarini aniqlash uchun ob-havo prognozlari va hisobotlardan xabardor bo'ling.
2.
exanik nosozliklar ehtimolini minimallashtirish uchun parvoz oldidan puxta tekshiruv o'tkazing va texnik xizmat ko'rsatish protokollariga rioya qiling;
3.
tandartlashtirilgan aloqa protseduralarini amalga oshirish va inson xatosi bilan bog'liq risklarni kamaytirish uchun inson omillariga ustuvorlik berish;
4.
iskni identifikatsiyalash va riskni kamaytirish strategiyalarini yaxshilash uchun o'tmishdagi hodisalar va amaliy tadqiqotlardan o'rganing.

5-rasm. Aviatsiyada risklarni aniqlash va tahlil qilish

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, aviatsiyada yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavf-xatarlarni aniqlash va tahlil qilish parvozlar xavfsizligini ta'minlashning hal qiluvchi bosqichi hisoblanadi. Ob-havo sharoitlari, texnik nosozliklar va inson omili kabi omillarni hisobga olgan holda, aviatsiya mutaxassislari xavf-xatarlarni samarali tarzda kamaytirish va yo'lovchilarga xavfsiz hamda ishonchli parvozni ta'minlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vinogradov R.I., Ponomarev A.N., Jahon samolyotlarining rivojlanishi, M., 1991
2. Van Scoy, R.L., "Development Risk: Opportunity, Institute, Pittsburgh, PA CMU/SEI92-TR-030.
3. J. B. Marion, Classical Dynamics of Particles and Systems. New York: Academic Press, 2nd ed., 1970.